

Amar Lukavački^{*1}

Anel Ibeljić^{**2}

EUTANAZIJA U UPOREDNOM PRAVU SA OSVRTOM NA PRAVO BIH

Sažetak

Najviše konverzi i rasprava u krivičnom pravu i etičkih problema savremene civilizacije posljednjih nekoliko decenija izaziva eutanazija. Danas je jedan od najkompleksnijih pravnih izazova evropskih zemalja pokušaj što pravednijeg i opravdanijeg pristupa rješavanju slučajeva koji se dotiču pitanja eutanazije. Zagovornici eutanazije smatraju da čovjek općenito, a naročito u slučajevima lošeg kvaliteta života, teške bolesti i patnje, ima pravo okončati vlastiti život. S druge strane, protivnici eutanazije drže da niko nema pravo oduzeti život bez obzira na okolnosti, jer život po sebi ima neprocjenjivu vrijednost koju ne može narušiti loša kvaliteta života, bolest ili patnja. Najglasniji protivnici eutanazije su religije. U središtu učenja velikih svjetskih religija, budizma, islama, kršćanstva i judaizma jest nepovredivost i svetost ljudskog života, pri čemu se eutanazija tumači kao jedna vrsta zla koja je protivna prirodnim i božanskim zakonima. Riječ je, dakle, o vrlo složenom, svojevrsnom problemu o kojem su oblikovana različita stajališta i kojeg nije lako pravno regulisati. S obzirom da je u samoj suštini eutanazije ljudski život, te da se ona dotiče pojedinih temeljnih ljudskih prava i sloboda čovjeka neizbježna je njena uključenost u praksu Evropskog suda za ljudska prava.

Ključne riječi: eutanazija, za i protiv eutanazije, aktivna eutanazija, pasivna eutanazija, pravo na život i na smrt

¹ MA, doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli, amarlukavackic@gmail.com

² MA, doktorant Pravnog fakulteta Univerziteta u Tuzli, Advokatska kancelarija „Muhić i dr.“ d.o.o. Tuzla, ibeljicanel@gmail.com

1. Uvodna razmatranja

Za čovjeka život predstavlja najvažniju vrijednost.³ Temelj je nastanka, postojanja i razvoja čovječanstva zbog čega je безусловno potrebna njegova zaštita.⁴ Upravo ga ta zaštita čini pravnim dobrom i najvećom vrijednosti pravnog poretka, a koja se u svakoj državi ostvaruje odredbama krivičnog zakonodavstva od njegovog početka (rođenja) pa do kraja (smrti), bez obzira na starosnu dob čovjeka i kvalitet njegovog života.⁵ „Pravo na život je neotuđiv atribut ljudskog bića i predstavlja vrhovnu vrijednost na ljestvici ljudskih prava“.⁶ Kao osnovno ljudsko pravo, pravo na život⁷ utemeljeno je još u vrijeme Hipokrata i Cicerona.⁸ Konstitucionalizacija, proklamacija i zaštita ljudskih prava te njihovo unošenje u ustave počinje krajem XVIII stoljeća i to 1791. godine u Sjedinjenim Američkim Državama (u daljem tekstu: SAD) unosi se 10 amandmana na Ustav iz 1787. godine. Prvi odjeljak Francuskog ustava iz 1791. godine odnosi se na osnovna ljudska prava. Među tim pravima je i jedno od osnovnih prava, pravo na život.

Pravo na život je zagarantovano kako Ustavom Bosne i Hercegovine⁹ tako i brojnim međunarodnim konvencijama. Član 2., Evropske konvencije o zaštiti

³ A. Borovečki/S. Orešković/S. Babić- Bosanac, „Pravo na život“, *Priručnik iz izbornog predmeta iz područja medicinske etike koja se bavi pitanjima vezanim uz početak ljudskog života*, Zagreb 2015, 7.

⁴ A. Vukasović, „Nerođena djeca-žrtve, a imaju pravo na život“, *Obnovljeni život: časopis za filozofiju i religijske znanosti*, vol. 54. br. 3., Zagreb 1999, 367.

⁵ D. Drakić, Krivičnopravna zaštita prava na život koji „nije vrijedan življenja“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, godina XLVII., br. 1., 2013, 230.

⁶ V. Batistić-Kos, Zaštita prava na život s posebnim naglaskom na preventivnu dimenziju zaštite- Slučaj Branko Tomašić i drugih protiv Hrvatske, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 16. br. 1., Zagreb 2009, 148.

⁷ Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: BiH) uživaju ljudska prava i slobode što uključuje: a) pravo na život, b) pravo lica da ne bude podvrgnuto mučenju niti nečovječnom ili ponižavajućem tretmanu ili kazni, c) pravo lica da ne bude držano u ropstvu ili potčinjenosti, ili na prisilnom ili obaveznom radu, d) pravo na ličnu slobodu i sigurnost, e) pravo na pravično saslušanje u građanskim i krivičnim stvarima i druga prava u vezi sa krivičnim postupkom, f) pravo na privatni i porodični život, dom i prepisku, g) slobodu misli, savjesti i vjere, h) slobodu izražavanja, i) slobodu mirnog okupljanja i slobodu udruživanja s drugima, j) pravo na brak i zasnivanje porodice, k) pravo na imovinu, l) pravo na obrazovanje, m) pravo na slobodu kretanja i prebivališta, čl. 2. st. 3. Ustava BiH., Ustav BiH dostupan na web adresi: https://www.ustavnisud.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf (14.03.2022.)

⁸ B. Milosavljević/D. Popović, *Ustavno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Javno preduzeće Službeni glasnik, Beograd 2011, 141.

⁹ Čl. II, 3., st. 1., alineja a) Ustava BiH propisuje: Sva lica na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju ljudska prava i slobode iz st. 2. ovog člana, što uključuje: a) Pravo na život.

ljudskih prava i osnovnih sloboda propisuje: „Pravo na život svakog lica zaštićeno je zakonom. Niko ne može biti namjerno lišen života, sem prilikom izvršenja presude suda kojom je osuđen za zločin za koji je ova kazna predviđena zakonom. Lišenje života se ne smatra protivnim ovom članu ako proistekne iz upotrebe sile koja je apsolutno nužna: radi odbrane nekog lica od nezakonitog nasilja; da bi se izvršilo zakonito hapšenje ili spriječilo bjekstvo lica zakonito lišenog slobode; prilikom zakonitih mjera koje se preduzimaju u cilju suzbijanja nereda ili pobune“.¹⁰ U članu 3. Opće deklaracije o ljudskim pravima propisano je da svako ima pravo na život, slobodu i bezbjednost¹¹, a Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima utvrđeno je pravo na život odredbom člana 6.¹² Nasuprot pravu na život, te borbi za njegovo očuvanje, danas u svijetu postoji vrlo jaki pokret nazvan „Pravo na smrt“.¹³ Još je 1891. godine Vrhovni sud SAD utvrdio: „Nijedno pravo nije svetije, ili jače zaštićeno, nego pravo svakog pojedinca raspolaganja i kontrole nad vlastitom osobom, slobodnom od svakog ograničenja ili miješanja drugih, osim jasnog i nedvojbenog autoriteta zakona“ (Union Pacifik v. Botsford).¹⁴

1.1. Definicija eutanazije

Pojam eutanazija etimološki je grčkog porijekla i sastavljen je od riječi *eu* (dobro) i *thanatos* (smrt), pa ona doslovno znači dobra, odnosno mirna i laka smrt, te je ona suprotna pojmu kakotanazija (*kakos* grč. loš, nepravilan, pogrešan) koji doslovno znači zla, loša smrt.¹⁵ Sam pojam eutanazije smatra se kontroverznim iz etičkih, moralnih, medicinskih i pravnih razloga. U literaturi ovaj pojam nalazimo pod još nekim nazivima: dostojanstvena smrt, ugodnasmrt, ubistvo iz samilosti ili milosrđa, pomaganje u umiranju, ubistvo po pristanku ili na zahtjev, čak i potpomognuto samoubistvo i sl. Pojam eutanazija prvi put se spominje u pozorišnom djelu „*Mrav*“ grčkog komediografa Posidiopa oko III stoljeća prije

¹⁰ Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, tekst dostupan na web stranici: https://www.echr.coe.int/documents/convention_bos.pdf (15.04.2022.)

¹¹ Opća deklaracija o ljudskim pravima, tekst dostupan na web adresi: https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/src1.pdf (15.04.2022.)

¹² Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, tekst dostupan na web adresi: <http://www.mhrr.gov.ba/pdf/medunarodnipakt%20b.pdf> (15.04.2022.)

¹³ Svjetska federacija društava za pravo na smrt (eng. *World Federation of Right to Die Societies*) osnovana je 1980. godine u Oxfordu., vidjeti više u: <https://euthanasia.procon.org/source-biographies/world-federation-of-right-to-die-societies/> (15.04.2022.)

¹⁴ Z. Šeparović, „Život doveden na rub“, *GRANICE RIZIKA — etičko pravni pristup medicini*, Zagreb/Čakovec, 1985, 301.

¹⁵ M. Đerić, Eutanazija: konceptualizacija problema i bitnih distinkcija, *Filozofija i društvo*, godina XXIV, br. 2., Beograd 2013, 255.

nove ere. Nešto kasnije, filozof Ciceron uvodi pojam eutanazije u rimski svijet. On taj pojam shvata kao izraz za časnu i dostojanstvenu smrt.¹⁶

Suprotno izvornom značenju, eutanazija se počela definirati kao „samilosno ubijanje onoga koji trpi, smatra se da trpi ili se pretpostavlja da će u budućnosti trpjeti na nepodnošljiv način“.¹⁷ U stručnoj literaturi često se spominje termin ubistvo iz milosrđa kao sinonim za eutanaziju. Eutanazija se danas često predstavlja kao čin humanosti prema onima koji pate.¹⁸

Međutim, najčešće i uobičajeno se u literaturi nailazi na tri značenja eutanazije. Prvo je izvorno, prema kojem eutanazija označava čovjekovu želju i molitvu za dobrom, tj. blagom, brzom i bezbolnom smrću odnosno za blagim umiranjem. Drugo, eutanazija označava pozitivnu brigu, zauzimanje i njegu da se umiranje koliko god je to moguće svede i proživi bez tjelesnih i duševnih bolova uz poštovanje prava na život i prirodnog dolaska smrti. Treće, savremeno značenje uključuje prethodna dva i dodaje mu novi agresivni sadržaj. Danas se uglavnom upotrebljava u njegovom „preciznijem i iskvarenom značenju“, tj. u smislu namjernog i nasilnog oduzimanja života.¹⁹

Kao najjednostavnija i sveobuhvatnija definicija eutanazije u literaturi se spominje sljedeća: „direktno namjerno ubistvo osobe koje je ponuđeno kao dio medicinske njege“.²⁰ Može se obrazložiti i opravdati time što doktor neprolazne i teške patnje i bolove pacijenta ne može da ublaži nijednim drugim raspoloživim medicinskim tretmanom, pa mu doktor pokazuje svoju želju da odbije nastavak svog liječenja, te ga moli da se upotrijebi neko medicinsko sredstvo za ubrzanje njegove bliske i neizbježne smrti.²¹

¹⁶ V. Pozaić, *Život dostojan života: Eutanazija u prosudbi medicinske etike*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 1985, 12.

¹⁷ V. Valjan, *Bioetika*, Svjetlo riječi, Sarajevo- Zagreb, 2004, 275.

¹⁸ M. Marinić, *Društvena percepcija ne (opravdanosti) nekih oblika namjernog izazivanja smrti*, u: I. Markešić, *Čovjek i smrt*. Teološki, filozofski, bioetički i društveni pristup, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2017, 297.

¹⁹ Za izvorno značenje se još koristi izraz pratnja umirućih: pružanje svake moguće i razumski opravdane pomoći, bez nasilja nad životom ili tokom umiranja. V. Pozaić, „Eutanazija pred zakonom“, *Obnovljeni život: Časopis za filozofiju i religijske znanosti*, godina 53, br. 4., Zagreb 1998, 437.

²⁰ D. Rešetar, „Lišenje života iz samilosti“, *Glasnik advokatske komore Vojvodine-časopis za pravnu teoriju i praksu*, godina LXXXIX, br. 2., Novi Sad 2017, 110.

²¹ *Ibid.*

1.2. Historija eutanazije

Historijski posmatrano eutanazija je stara koliko i sama ljudska civilizacija. Dakle, ona nije fenomen samo modernog doba. Još u antičko doba postojali su običaji uništavanja manje vrijednih članova zajednice: unakažene djece i deformisane novorođenčadi u skladu sa primitivnim zakonima kako bi se regulisao natalitet (selekcija između jakih i slabih) staraca i nemoćnih lica (ovi rituali su bili prisutni i kod Helena i drugih primitivnih naroda) kako bi se ublažile njihove patnje uslijed bolesti i zbog ekonomskih razloga budući da je vladao stav da nema prosperiteta ukoliko se prehranjuju članovi koji ne privređuju.²² Historijski izvori svjedoče da su osobe sa invaliditetom, stari i nemoćni ubijani na različite načine, na primjer, bacanjem s litica, izgladnjivanjem, davanjem otrovnih napitaka. Ta je praksa naročito bila prisutna u plemenskim narodima.²³ Praksu eutanazije kao ubistva teških bolesnika uz pomoć doktora podržavao je Platon.²⁴ U tom vremenu mnogi poznati filozofi, pored Platona, su imali pozitivan stav prema eutanaziji. Tako ona za Aristotela, ali i Platona, predstavlja znak ljudskog držanja pred smrću, svjesnog držanja naspram smrti, pospješivanje smrti, kao npr. *felici vel honeste morte mori*, umrijeti sretnom i časnom smrću ili ima drugo značenje plemenita, hrabra smrt kod Cicerona: *bene igitur tu quieuthanasian, bene relinque patriam*, dobro izlažeš ti, tj. izabereš plemenitu smrt.²⁵ S druge strane, doktori su se vodili Hipokratovom zakletvom: „*Nikome neću, makar me za to i molio, dati smrtonosni otrov, niti ću za nj dati savjet.*“²⁶

Razdoblje srednjeg vijeka nije išlo u prilog daljnjem razvoju ideja o eutanaziji i smatran je gotovo nepoznanicom zbog dominantnog uticaja religije koja se izričito protivila eutanaziji. Međutim, odsustvo eutanazije nestaje u novom vijeku. Posebno su se svojim stavovima istakli Thomas More i Francis Bacon. Pa tako Thomas More u svome djelu „Utopija“ iz 1516. godine stvara, kreira i posebno naglašava ideju *arsmoriendi* - umijeće umiranja, te u idealnoj državi savjetuje neizlječivim bolesnicima ili da „*sami požure iz ovog svijeta i života ili da ovlaste druge da ih oslobode*“ i onaj ko prihvati taj prijedlog pa se oslobodi, bit će zadržan u časnoj uspomeni, ali i onaj ko ga ne prihvati biće i dalje njegovan, jer taj prijedlog nije nikakva obaveza ili prisila.²⁷ Djelo Francisa Bacona „*Instauratio*

²² M. Bogdanić/J. Rakić, „Eutanazija“, *Pravne teme*, godina 2. br. 3., Novi Pazar 2012, 219.

²³ M. Marinić, *Matematika ljudskog života, Bioetička rasprava o vrijednosti/ vrednoti života*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb 2017, 84.

²⁴ M. Aramini, *Uvod u bioetiku*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2009, 289.

²⁵ D. Novaković, „Eutanazija i situacije umiranja“, *Revija za sociologiju*, vol. XXI, br. 2., Zagreb 1990, 194.

²⁶ V. Devetak, „Eutanazija“, *Crkva u svijetu*, vol. 12. br. 2., 1977, 122.

²⁷ A. Kurtović/I. Petrić, „Kazneno djelo usmrćenja na zahtjev i eutanazija“, *Zbornik Pravnog*

magna“ iz 1623. godine ostavilo je veliki utjecaj na doživljavanje eutanazije. U njemu je Bacon izrazio stav o tome kako dužnost doktora nije samo pokušaj ozdravljenja pacijenata, već i nastojanje da im se osigura blaga smrt ublažavanjem bolova kad je izlječenje nemoguće.²⁸ Kraljevina SHS i Kraljevina Jugoslavija je u svom krivičnom zakonu iz 1929. godine u paragrafu 168. propisivala ubistvo na zahtjev u dva oblika. Prvi oblik je postojao onda kada je lišavanje života učinjeno na izričit i ozbiljan zahtjev ili molbu pasivnog subjekta, a drugi ako je učinilac pri tome bio rukovođen sažaljenjem prema bijednom stanju tog lica (stanje neizlječive bolesti ili neko drugo stanje spojeno sa velikim bolovima za koje nema više pomoći).²⁹

Početakom XX stoljeća počinju se pojavljivati prijedlozi ozakonjenja eutanazije, te se osnivaju se društva za eutanaziju, poglavito u anglosaksonskim državama, ali događaju se i zloupotrebe u vrijeme Drugog svjetskog rata. Zapamćen je niz zločina Adolfa Hitlera u koncentracijskim logorima, prema onima za koje je smatrao da nisu vrijedni života.³⁰ Države poput Njemačke i Belgije pokušale su donijeti zakone o eutanaziji, ali isti su odbijeni od nadležnih zakonskih institucija.³¹ Jedno od važnih lica XX stoljeća kad se spominje eutanazija jest tzv. „doktor Smrt“ Jack Kevorkian. On je nezakonito provodio eutanaziju i smatra se da je u državi Michigan, SAD, u razdoblju od 1990-1996. godine, ubio dvadeset i šest pacijenata, odnosno pomagao im umrijeti samootrovanjem ugljičnim monoksidom za što je imao posebno uređen VW-kombi, u štampi nazivanom „mašinom za samoubojstva“ (*suicide machine*).³² Nizozemska je prva država koja je službeno legalizirala eutanaziju 2001. godine.³³

2. Vrste eutanazije

Eutanazija je široko rasprostanjen pojam, te se u pravnoj teoriji razlikuje nekoliko vrsta eutanazije, u zavisnosti od uzetog kriterija. Najčešće se kao kriteriji uzimaju: način učinjenja, volja da se učini i ko je inicijator.

Ako se kao kriterij uzme način učinjenja eutanazije, ona može biti aktivna i pasivna. *Aktivna eutanazija* je aktivna radnja, aktivan čin određenih lica (doktora,

fakulteta sveučilišta u Rijeci, vol. 21 br. 2., 2000, 65.

²⁸ D. Novaković, *loc. cit.*

²⁹ M. Babić/I. Marković, *Krivično pravo, Posebni dio*, Drugo izmjenjeno izdanje, Pravni fakultet u Banja Luci, Banja Luka 2007, 94.

³⁰ N. Grof, „Problem eutanazije s posebnim osvrtom na pravo na smrt“, *Pravnik*, vol. 27br. 1-2., 1994, 76.

³¹ V. Pozaić, 16.

³² I. Šegota, „Nova medicinska etika i eutanazija“, *Društvena istraživanja: Časopis za opća društvena pitanja*, vol. 5. br. 3-4., 1996, 701.

³³ M. Marinić, 82.

medicinskog osoblja, srodnika pacijenta) u bezbolnom prekidanju pacijentovog života, pri čemu lice pacijentu daje smrtonosnu supstancu ili injekciju u kombinaciji sa smrtonosnim lijekom ili prekomjernu dozu nekog drugog lijeka za koji se zna da će sigurno izazvati skraćenje života pacijenta.³⁴ Najčešće, aktivna eutanazija vrši se kod neizlječivih bolesnika koji su već započeli proces umiranja. Glavni cilj aktivne eutanazije je prekid boli i patnje, stoga se u literaturi često govori o „ubojstvu iz milosrđa“.³⁵ S druge strane, *pasivna eutanazija* predstavlja namjerno izostavljanje neke intervencije koja bi mogla spasiti život neke osobe, ali ne zbog toga što je ta intervencija teška ili nezgodna, već što je to želja osobe koja se želi osloboditi patnje ili mučnog života bez obzira da li je to mučno samo za nju, društvenu zajednicu ili druge.³⁶ U tom slučaju radi se o eutanaziji u pravom smislu riječi budući da je cilj koji se želi postići smrt pacijenta koja se pravovremenim liječenjem mogla izbjeći. Takav način namjernog uskraćivanja liječenja moralno je jednak aktivnoj eutanaziji.³⁷ Pasivna eutanazija se najčešće izvršava nepreduzimanjem ili obustavljanjem mjera, kao što su vještačko davanje pacijentu vode, hrane, kiseonika, vještačko disanje, vještačko davanje lijekova, transfuzija krvi ili dijaliza, kojima se produžava život umirućeg pacijenta.³⁸

Ako se kao kriterij uzme volja da se eutanazija učini, onda se ona dijeli na dobrovoljnu i nedobrovoljnu. *Dobrovoljna eutanazija (voluntary euthanasia)* je ona koja je učinjena dobrovoljno uz informisani pristanak osobe, koji se daje u vrijeme kada osoba želi umrijeti ili unaprijed.³⁹ S druge strane, *nedobrovoljna eutanazija (non-voluntary euthanasia)* je ona eutanazija koja nije rezultat volje i pristanka osobe koja je na samrti. Ona zapravo predstavlja prinudnu ili protivoljnu eutanaziju, jer se vrši protiv volje osobe koja eksplicitno odbija smrt. Istina, prinudna eutanazija i ne predstavlja eutanaziju u pravom smislu te riječi, jer je po svim zakonima zabranjena i kažnjiva kao ubistvo.⁴⁰

Prema kriteriju iniciranja eutanazije ona se dijeli na: a) direktnu i b) indirektnu. *Direktna eutanazija* je ona eutanazija koju inicira sam neizlječivi bolesnik kakobimu se ublažila bol i patnja sa posljedicom skraćanja njegovog života.⁴¹ S druge

³⁴ D. Rešetar, *loc. cit.*

³⁵ D. Duraković, „Eutanazija u dječjoj dobi“, *Jahr: europski časopis za bioetiku*, vol. 5. br. 2., 2014, 390.

³⁶ V. Devetak, 121.

³⁷ J. Lenkić, *Eutanazija u moralno- teološkoj prosudbi*, Tonimir, Varaždinske Toplice 2011, 28.

³⁸ J. Radišić, *Medicinsko pravo*, Beograd, Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Izdavačko preduzeće „Nomos“, 2008, 144-146.

³⁹ K. Turković/S. Roksandić Vidlička/A. Maršavelski, „Eutanazija i potpomognuto samoubojstvo-etičke dileme kriminalne politike“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, vol. 17. br. 1., Zagreb 2010, 225.

⁴⁰ D. Novaković, 196.

⁴¹ K. Turković *et. al.*, 227-228.

strane, *inidrektna eutanazija* predstavlja njegu terminalno bolesnih i umirućih osoba, te nju dopušta većina država (tzv. palijativna skrb), a njena dopustivost je istaknuta u Deklaraciji Svjetskog udruženja doktora (WMA): „Eutanazija, odnosno namjerno skraćivanje života pacijenta, čak i na njegov zahtjev, odnosno zahtjev bliskih rođaka, je neetična. No, to nesprječava liječnika da poštuje želju pacijenta da dopusti prirodnom procesu smrti da slijedi svoj put u terminalnoj fazi bolesti“.⁴²

3. Argumenti za i protiv eutanazije

U prilog legalizacije eutanazije navode se sljedeći argumenti: a) pored prava na život ljudi imaju i pravo na smrt, odnosno da biraju kada i kako će umrijeti, b) uskratiti osobi pravo na smrt usljed nepodnošljivih bolova i patnji (milosrđe) je nečovječno i okrutno, c) pravo na smrt je privatna stvar neke osobe, pa zbog toga država i druge osobe ne smiju da se miješaju u to pravo dok to njima ne šteti, d) eutanazija je jedino rješenje u slučaju neimaštine u pogledu zdravstvenih resursa da se neka osoba izliječi, odnosno nemogućnosti njenog izlječenja, pa dostupne zdravstvene resurse treba usmjeriti na ljude koji pate od izlječivih bolesti, e) svim osobama ukoliko to žele (univerzalnost) treba omogućiti pravo na dobru smrt, f) legalizacija eutanazije sprječava krivično gonjenje, jer bi tada bila pravilno zakonski regulisana i ujedno bi se propisali i načini njene pravilne primjene, g) smrt nije uvijek loša stvar, samim tim nije uvijek loša ni njena prijevremena pojava uslijed nepodnošljivih bolova i patnji, i h) moralnost kao argument je formalan i relevantan samo za one koji smatraju da je pasivna eutanazija u pojedinim slučajevima opravdana i prema njemu ne postoji razlika između aktivne i pasivne eutanazije, jer one imaju jednaku moralnu vrijednost u slučaju njihovog prihvatanja.⁴³

Kao vodeći argument u prilog eutanazije u literaturi spominje se pravo osobe da odluči o kraju svog života. Tako se štiti dostojanstvo osobe kao ličnost ako se čovjeku koji se nalazi u terminalnoj fazi neizlječive bolesti i trpi nesnosne bolove i patnju, dozvoli da istakne zahtjev za izvršenje eutanazije i da se taj postupak preduzme.⁴⁴ Pored dostojanstva u tom slučaju se poštuje čovjekova autonomija volje i njegovo pravo na samoodlučivanje, jer niko ne može biti liječen protiv svoje volje, a doktori su dužni pružiti svu nužnu pomoć kako bi održali pacijenta

⁴² *Ibid.*

⁴³ M. Marković/M. Sojević/T. Staparski, *Privilegovana ubistva*, Mala knjiga, Univerzitet privredna akademija Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe u Novom Sadu, Novi Sad 2017, 128-129.

⁴⁴ N. Nedeljković, „Konstitucionalizacija eutanazije—argumentum pro et contra“, *Eudaimonia-Revija za pravnu, političku i socijalnu teoriju i filozofiju*, br. 2., Beograd 2018, 106.

u životu.⁴⁵ Ta dužnost doktora prema zagovornicima eutanazije prestaje kad se pacijent odluči za eutanaziju i svoje pravo na smrt, čiji izbor trebaju poštovati sve druge osobe uključujući i doktore.

S druge strane, argumenti koji se navode protiv legalizacije eutanazije su sljedeći: a) palijativna njega doprinosi da pacijenti koji pate od neizlječive bolesti i imaju strah od bolova i pogoršanja zdravstvenog stanja čime je njihova sposobnost za rasuđivanje umanjena, ublažavanju simptoma bolesti i da nastave više cijeniti ostatak života što im je preostao, b) palijativna njega prema iskustvima zaposlenih vodi ka rješavanju nesuglasica, dugotrajne netrpeljivosti i zacjeljivanju rana u porodičnim odnosima i njihovom ponovnom uspostavljanju, c) u praksi država koje su legalizovale eutanaziju pokazuje se da su doktori manje zainteresovani za palijativnu njegu, jer im je lakše primjeniti eutanaziju nego da se posvete tehnikama za staranje o bolesnicima na samrti, što vodi ka podrivanju medicinskih vještina, d) bez obzira što je pravo na smrt lična stvar svakog pojedinca, njegova odluka da okonča svoj život može imati dalekosežne posljedice koje mogu i doživotno uticati na druge, a oni koji stoje iza te njegove odluke mogu osjećati krivicu, ljutnju i ogorčenost, e) njena legalizacija može otupjeti savjest javnosti, zbog toga što kad jednom praksa postane legalna i šire prihvaćena ljudi gube emocije, jer je zakon moćan edukator njihove svijesti, a primjer za to je program eutanazije u nacističkoj Njemačkoj koji je otkrio desenzbilizaciju onih koji su u nju bili uključeni, f) njena legalizacija znači kršenje kodeksa medicinske etike, prije svega u pogledu Hipokratove zakletve koju doktori polažu kada završe medicinski fakultet, a i sama Svjetska zdravstvena organizacija je u svojoj izjavi u Mirabeli 1992. godine osudila eutanaziju kao neetičku, g) dobrovoljna eutanazija daje nedoličnu moć doktorima koja se može lako zloupotrijebiti, pa ih je neophodno zakonskom regulativom spriječiti da smrtno bolesne pacijente i one sa različitim vidovima bolesti usmrte prije vremena, h) prema Remelinkovom izvještaju iz 1990. godine koji je izdat od strane holandske vlade, dobrovoljna eutanazija uvijek postaje nedobrovoljna čime se potkopava zakonska regulativa, i i) njena legalizacija može značiti i pritisak na starije ljude da se osjećaju kao teret svojoj porodici, pa slijedom toga pravo na smrt postaje dužnost da se umre.⁴⁶

Sve vodeće svjetske religije (hrišćanstvo, katoličanstvo, islam, budizam, hinduizam i judaizam) se bore protiv zakonskog reguliranja eutanazije i kategorički odbijaju svaki njen vid.⁴⁷ Glavni argument protivnika eutanazije je

⁴⁵ U predmetu *Pretty vs. the United Kingdom*, odlučujući o pitanju dozvoljene pomoći doktora u samoubistvu, Evropski sud za ljudska prava je zauzeo stanovište da pravo na odbijanje svake vrste medicinskog tretmana, pa i onog kojim se život spasava ili održava, proističe iz prava na samoodlučivanje, koje je kao jedan od aspekata privatnog života, zaštićeno čl. 8. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. *Ibid.*

⁴⁶ M. Marković *et. al.*, 130.

⁴⁷ Vidjeti više u: V. Gajić, „Eutanazija kroz istoriju i religiju“, *Medicinski pregled*, godina LXV, br. 3-4., Novi Sad 2012, 175.

ljudski život i pravo na život, u smislu nužnosti njegove neprikosnovene zaštite kao osnovnog prava i uvjeta svih drugih ljudskih prava. Pravo na smrt, pa čak i na dostojanstvenu smrt koje proizlazi iz važnosti i nužnosti postojanja prava na život, ne može postojati kao takvo.⁴⁸ Prethodno navedenim protiv eutanazije kao argumenti mogu se dodati još: a) eutanazija može biti pogrešan odabir da neko okonča svoj život zato što medicina nije egzaktna nauka, svijet se stalno mijenja i tehnologija razvija, pa samim tim postoji veća mogućnost da se pronađe lijek za pojedine bolesti koje se smatraju neizlječivim, te što doktori mogu pogrešno procjeniti da je pacijent u terminalnoj fazi bolesti, a to nije slučaj, b) terminalna faza bolesti može značajno uticati na sposobnost pacijenta za rasuđivanje i da shvati kako zahtjevom za eutanaziju traži svoju smrt, jer je to uslov da zahtjev da bude ozbiljan, informiran, trajan i dobrovoljan, a time i dopuštena sama eutanazija, c) kako je teško predvidjeti dužinu životnog vijeka i mogućnost oporavka nekog lica legalizacija eutanazije bi dovela do proširenja njene primjene i na lica koja nisu smrtno bolesna, i d) eutanazija bi vjerovatno postala dio politike smanjivanja zdravstvenih troškova, posebno kod onih lica koja nemaju zdravstveno osiguranje.⁴⁹

4. Zakonsko uređenje eutanazije

Generalno gledavši, zakonsko uređenje eutanazije je moguće na tri načina:

1. Da se ona legalizira, odnosno potpuno dekriminalizira (npr. Holandija, Belgija, Njemačka, Luksemburg, Švicarska, pet američkih država: Oregon, Montana, Vašington, Vermont i Kalifornija, i ostale),
2. inkriminiranje eutanazije kao privilegovanog ubistva uz ispunjenje određenih uslova (npr. Austrija, Srbija, Hrvatska) i
3. da se eutanazija inkriminira kao ubistvo (npr. Engleska, Kina, zemlje južne Afrike).⁵⁰

4.1. Zakonsko uređenje eutanazije u Bosni i Hercegovini

Sva zakonodavstva svijeta su jedinstvena po pitanju da je ubistvo po prirodi stvari najteže krivično djelo, jer se njime oduzima tuđi život kao najvrednije dobro ovog svijeta, ali i po tome da postoje određeni oblici ubistva koji zaslužuju posebni status. To su privilegovana (lakša) ubistva koja taj status zaslužuju na osnovu posebnih okolnosti koje djeluju daju lakši vid. To je i razlog zašto je opravdano njihovo posebno regulisanje u odnosu na obično i teško ubistvo. Takve okolnosti koje se označavaju kao privilegovane čine djelo lakšim, jer umanjuju njegovu

⁴⁸ N. Nedeljković, 107.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ D. Rešetar, 109.

težinu, stepen njegove opasnosti i na kraju krivičnu odgovornost njegovog učinioca. Dakle, u pitanju su različite okolnosti čiji se značaj ogleda u tome da bitno utiču nakarakter i stepen opasnosti djela i njegovu pravnu kvalifikaciju.

U BiH eutanazija nije regulisana niti jednim zakonom. Iako prema Zakonu o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata FBiH svaki pacijent ima pravo na najviši nivo olakšavanja svoje patnje i boli saglasno opšteprihvaćenim stručnim standardima i etičkim principima, što podrazumijeva terapiju bola i humanu palijativnu zaštitu u posljednjem stadiju bolesti, u konačnici takva situacija ne podrazumijeva eutanaziju.⁵¹

U našem sistemu krivičnih djela protiv života i tijela, kao privilegovana ubistva predviđena su: ubistvo na mah čl. 167. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ FBiH)⁵², čl. 126. Krivičnog zakonika Republike Srpske (u daljem tekstu: KZ RS)⁵³ i čl. 164. Krivičnog zakona Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: KZ BD BiH)⁵⁴, prouzrokovanje smrti iz nehata (čl. 168. KZ FBiH, čl. 128. KZ RS i čl. 165. KZ BD BiH), čedomorstvo (čl. 169. KZ FBiH, čl. 127. KZ RS i čl. 166. KZ BDBiH) i ubistvo učinjeno pod osobito olakšavajućim okolnostima (čl. 124. st. 2. KZ RS).

Prema KZ FBiH i KZ BD BiH izvršenje eutanazije bi se tretiralo kao obično ubistvo za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje pet godina, dok bi se prema KZ RS mogla podvesti pod inkriminaciju ubistvo učinjeno pod osobito olakšavajućim okolnostima za koje je propisana kazna zatvora u trajanju od jedne do osam godina. Nije moguće precizno odrediti osobito olakšavajuće okolnosti, ali bi se ova inkriminacija shodno intenciji zakonodavca mogla primjeniti na slučajeve umišljajnog ubistva koji su izvršeni na zahtjev, molbu ili pristanak žrtve, na ubistvo izvršeno iz samilosti ili milosrđa prema žrtvi, pomaganje u umiranju s namjernim skraćivanjem života kao i neke slučajeve umišljajnog lišenja života gdje su dugogodišnji život i ponašanje žrtve bili takvi da su bitno uticali na odluku učinioca i na izvršenje djela (npr. dugogodišnje fizičko i psihičko maltretiranje učinioca).⁵⁵

Imajući u vidu prethodno navedeni sistem mogućeg, ali i postojećeg zakonskog uređenja eutanazije, proizlazi zaključak da naše zakonodavstvo jedinim dijelom

⁵¹ Čl. 31. Zakon o pravima, obavezama i odgovornostima pacijenata FBiH, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 40/2010.

⁵² Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, br. 36/2003, 21/2004- ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.

⁵³ Krivični zakonik Republike Srpske, „Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021.

⁵⁴ Krivični zakon Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Brčko distrikta Bosne i Hercegovine“, br. 10/03, 45/04, 06/05, 21/10. 52/11, 9/13, 26/16, 13/17, 50/18, 19/20.

⁵⁵ M. Babić/I. Marković, 32.

spada u treću grupu (KZ FBiH i KZ BD BiH), jer se eutanazija inkriminira kao ubistvo, a drugim dijelom u drugu grupu (KZ RS), gdje se eutanazija inkriminira kao privilegovano ubistvo. Dakle, nisu prihvaćene savremene tendencije legalizovanja eutanazije, već samo djelomično u pogledu njenog privilegovanja kada se vrši iz milosrđa i na zahtjev pasivnog subjekta koji pati od neizlječive bolesti i trpi nepodnošljive bolove i patnje.

4.1.1. Zakonsko uređenje eutanazije u uporednom pravu Hrvatska i Srbija

Kazneni zakon Republike Hrvatske⁵⁶ (u daljem tekstu: KZ RH) izričito ne spominje eutanaziju, ali donosi čl. Zakona o usmrćenju na zahtjev.⁵⁷ Pa tako KZ RH za ubistvo iz suosjećanja (eutanazija) prema osobi koja trpi zbog zdravstvenog stanja predviđa kaznu zatvora do tri godine.⁵⁸

Članom 117. Krivičnog zakonika Republike Srbije⁵⁹ (u daljem tekst: KZ SRB) propisano je: „ko liši života punoletno lice iz samilosti zbog teškog zdravstvenog stanja u kojem se to lice nalazi, a na njegov ozbiljan i izričit zahtev, kazniće se zatvorom od šest meseci do pet godina“.

Iz navedenih odredbi, dolazimo do zaključka da je u susjednim državama Republici Hrvatskoj i Republici Srbiji, eutanazija inkriminirana kao privilegovano ubistvo uz ispunjenje određenih uslova, čime se ta zakonodavstva svrstavaju u drugu skupinu zakonodavstava.

Suštinski u KZ SRB i KZ RH u pogledu tih uslova nema razlike, osim u pogledu visine krivičnopravne sankcije. U KZ RH je predviđeno blaže kažnjavanje, bez posebnog minimuma sa kaznom zatvora do tri godine. Takvo propisivanje može dovesti do toga da sud umjesto zatvora izrekne rad za opće dobro na slobodi, novčanu kaznu i uslovnu osudu.⁶⁰

Dakle, prema jednom i drugom zakonu za privilegovanje ovog krivičnog djela nije dovoljan samo ozbiljan i izričit zahtjev pasivnog subjekta, već je pored toga potrebno da ga učinilac liši života iz samilosti (suosjećanja) zbog njegovog teškog zdravstvenog stanja.

Radnja učinjenja je ista kao i kod običnog ubistva, a sporna je radnja propuštanja

⁵⁶ Kazneni zakon Republike Hrvatske, „Narodne novine“, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21.

⁵⁷ H. Sladić, „Kaznenopravno uređenje usmrćenja na zahtjev i asistiranog suicida“, *Godišnjak Akademije pravnih znanosti Hrvatske*, vol. 1. no. 1., 2015, 67.

⁵⁸ Čl. 112. st. 3. KZ RH propisuje: „Tko usmrti drugoga na njegov izričit i ozbiljan zahtjev iz suosjećanja zbog njegovog teškog zdravstvenog stanja, kaznit će se kaznom zatvora do tri godine.“

⁵⁹ Krivični zakonik Republike Srbije, „Službeni glasnik Republike Srbije“, br: 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005- ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

⁶⁰ K. Turković *et. al.*, 168.

zbog složenih modaliteta kod pasivne eutanazije i razgraničenja ovog krivičnog djela od krivičnog djela navođenje na samoubistvo i pomaganje u samoubistvu.⁶¹ Specifično je to da zahtjev za lišenje života ne treba da sadrži neki безусловni modalitet kako učiniti ubistvo, jer u suprotnom će se raditi o običnom ubistvu.⁶² Tako npr. ukoliko je usmrćeni zahtjevao da bude lišen života predoziranje lijeka u tihom samoći, a bude usmrćen pucanjem za vrijeme posjete.⁶³ Izričit zahtjev znači da pasivni subjekt (žrtva) na jedan aktivan način jasno i nedvosmisleno izražava svoju volju za okončanje njegovog života, pri čemu on ne mora biti isključivo usmen ili pismen, već može biti i konkludentan, ali njegovo tumačenje ne smije ostaviti prostor za sumnju u pogledu ozbiljnosti njegove odluke, bez pretpostavljanja u pogledu tog zahtjeva od strane učinioca.⁶⁴ Da bi zahtjev bio valjan, mora ga postaviti uračunljiva, odnosno potpuno poslovno sposobna osoba koja je u stanju brinuti se o svojim pravima, potrebama i interesima (raspolagati imovinom, plaćom ili donositi odluke o zdravlju).⁶⁵ U KZ SRB je precizno navedeno da pasivni subjekt može biti samo punoljetno lice koje mora biti u teškom zdravstvenom stanju, dok se u KZ RH pretpostavlja taj uzrast pasivnog subjekta. Dakle, taj zahtjev ne mogu postaviti: djeca, maloljetnici, neuračunljive i smanjeno uračunljive osobe. U protivnom biće riječ o običnom ubistvu.⁶⁶

Subjektivno biće djela obuhvata umišljaj učinioca i odgovarajuću pobudu. Ovo je krivično djelo po svojoj prirodi umišljajno ubistvo, jer učinilac donosi odluku na osnovu ozbiljnog i izričitog zahtjeva pasivnog subjekta. On hoće izvršenje djela i svjestan je svih njegovih obilježja. Dovoljan je eventualni umišljaj pošto inicijativa dolazi od lica koje se usmrćuje, iako u pravilu postoji direktni umišljaj, koji se s obzirom na momenat saglašavanja voljom drugog samo normativno može izraziti kao pristajanje.⁶⁷ Osnovni razlog za lišenje života je pobuda-samilost (suosjećanje u Republici Hrvatskoj) zbog teškog zdravstvenog stanja pasivnog subjekta, a postojanje drugih pobuda ne isključuje ovo krivično

⁶¹ D. Kolarić, *Krivično delo ubistva*, Službeni glasnik, Beograd 2008, 318-319.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ I. Vuković, *O vršenju krivičnog djela lišenja života iz samilosti činjenjem*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Prilog projektu, Beograd 2006, 239.

⁶⁵ H. Sladić, 79.

⁶⁶ U Holandiji u slučaju maloljetnika koji ima između 12 i 16 godina, a sposoban je da donese razumnu odluku o svojim interesima, doktor će se saglasiti sa njegovim zahtjevom samo ako se maloljetnikov roditelj ili staratelj slože s tim, dok kod maloljetnika koji ima između 16 i 18 godina, koji je sposoban da se brine o svojim pravima, interesima i obavezama, doktor će se saglasiti sa njegovim zahtjevom nakon konsultacija sa njegovim roditeljima ili starateljima, čiji pristanak dakle nije potreban. Vidjeti više u: V. Turanjanin, „Lišenje života iz milosrđa i pomaganje u samoubistvu - pogled na zakonodavna rješenja država koje su ih dekriminalizovale“, *Glasnik prava*, godina III br. 2., Kragujevac 2012, 20-21.

⁶⁷ I. Vuković, 240.

djelo ako dominiraju razlozi samilosti, osim onih koji ga uvijek isključuju (npr. koristoljublje, osveta) i dovode do pravne kvalifikacije nekog drugog krivičnog djela kao što je obično ubistvo ili teško ubistvo.⁶⁸ Smatra se da je pobuda, kao subjektivno obilježje odnosnog krivičnog djela, za lišenje života iz samilosti altruistički čin, nešto što se zapravo društveno-pozitivno vrednuje sa aspekta morala.⁶⁹

Nizozemska

Nizozemska je prva država u Europi koja je ozakonila eutanaziju i potpomognuto samoubistvo, nakon dvije parlamentarne revizije ilegalne eutanazije 1990. i 1995. godine, u kojima je zabilježen i njihov visok postotak⁷⁰ i snažna podrška javnosti dekriminalizaciji eutanazije.⁷¹ Zakonom o okončanju (prestanku) života na zahtjev i potpomognutom samoubistvu (u daljem tekstu: Zakon o prestanku života) iz 2002. godine dekriminalizirano je lišenje života iz milosrđa te pomaganje i poticanje samoubistva, koje je do tada bilo zabranjeno.⁷² Zakon o prestanku života u Nizozemskoj nigdje u tekstu ne sadrži izraz „eutanazija“, već se koristi samo izraz „kraj života na zahtjev“, bez definisanja, iako su Smjernice iz 1980-ih koristile izraz „eutanazija“.⁷³ Prema Zakonu o prestanku života, eutanazija nije kažnjiva ako je izvrši doktor uz sljedeće uslove:

1. dobrovoljan i promišljen zahtjev,
2. pacijent trpi nepodnošljive boli koje se ne mogu olakšati,
3. pacijent je prethodno informisan o njegovom stanju i perspektivi,
4. ne postoji razumno alternativno rješenje za situaciju u kojoj se nalazi,
5. konsultovan je drugi nezavisni doktor koji je pregledao pacijenta i slaže se da su ispunjeni prethodni uslovi.⁷⁴

Doktor koji provodi eutanaziju će biti zaštićen od krivičnog progona samo

⁶⁸ *Ibid.*, 241.

⁶⁹ Z. Stojanović, *Komentar krivičnog zakonika*, Glasnik, Beograd 2016, 440.

⁷⁰ Tokom 1990. godine eutanazijom je u Nizozemskoj ubijeno 20.776 ljudi, što predstavlja 16% od ukupnog broja umrlih u zemlji, dok je 1995. godine broj ljudi koji su odabrali eutanaziju kao način okončanja života bio 25.656, što predstavlja 19% od ukupnog broja umrlih. Vidjeti više u: D. Poredoš/B. Pirija, *Eutanazija- ubojstvo modernog doba*, Hrvatsko društvo za hospicijsku/palijativnu skrb HLZ, Zagreb, 5.

⁷¹ Prema dostupnim podacima, već 1966. postotak stanovništva koje je odobrilo eutanaziju bio je 40%, a 1990. premašio je 70%. Vidjeti više u: J.L. Pridgeon, „Zakonodavstvo o eutanaziji u Europskoj uniji: je li mogući univerzalni zakon?“, *Hanse Law Review*, sv. 2, br. 1., 2006, 51.

⁷² V. Turanjanin, 4.

⁷³ M. Groenhuijsen, „Eutanazija i sustav kaznenog pravosuđa“, *Elektronički časopis za usporedno pravo*, sv. 11. marta 2007, 5.

⁷⁴ J.J.M. Delden, „The Netherlands-Euthanasia as last resort“, u knjizi *Euthanasia*, vol. II., Council of Europe Publishing, Strasbourg 2004, 66-67.

ako su zadovoljene sve materijalne i procesne norme, odnosno ako su ispunjeni kumulativno svi ranije pobrojani uslovi⁷⁵, zbog čega je svaka eutanazija podložna kontroli, a doktori dijele razdoblje do osam mjeseci od eutanazije za dobijanje informacija da li su počinili zločin⁷⁶. Ono što je zanimljivo istaći jeste u Nizozemskoj iz godine u godinu raste postotak eutanazije, pa je tako, 2008. godine počinjen 2331 slučaj lišenja života iz milosrđa, što je 9,5% više nego 2007. godine.⁷⁷

Belgija

Nakon Nizozemske, Belgija je druga država u Evropi koja je ozakonila eutanaziju donošenjem Zakona o eutanaziji 2002. godine. Kao i u Nizozemskoj, Zakonom su propisani određeni uslovi. Pa tako, prema Zakonu, eutanazija nije kažnjiva ako je izvrši doktor uz slijedeće uslove:

1. pacijent mora biti punoljetan i svjestan,
2. zahtjev mora podnijeti promišljeno i na vlastitu inicijativu,
3. ne postoji medicinsko rješenje za situaciju u kojoj se nalazi,
4. pacijent trpi konstantnu i nepodnošljivu fizičku ili mentalnu bol koja se ne može olakšati,
5. pacijent je obaviješten o svojoj situaciji,
6. doktor je utvrdio stalnost simptoma i pacijentovu želju,
7. konsultovan je drugi doktor,
8. konsultovan je bolnički tim i druge osobe čije mišljenje pacijent traži.⁷⁸

Zanimljivo da se u Belgiji prije donošenja ovog zakona, eutanazija dopuštala kroz primjenu instituta krajnje nužde.⁷⁹ Belgijski zakon kao i holandski je kritikovan zbog nedostatka regulatornih mehanizama za prevenciju zloupotrebe, već samo daje mogućnost post-faktum kritičkim razmišljanjima.⁸⁰

Uprkos izričitom protivljenju religijskih predstavnika i medicinskih stručnjaka Belgija je 2014. godine ukinula starosnu granicu za eutanaziju. Prema ranijem

⁷⁵ H. Leenen, „Razvoj eutanazije u Nizozemskoj“, *European Journal of Health Law*, sv. 20, br.8, 2001, 125.

⁷⁶ T. Sheldon, *Nizozemski liječnici žale se na dugo čekanje na presude u slučajevima eutanazije*, *BMJ* od 12. septembar 2011.

⁷⁷ D. Dimovski, „Eutanazija“, *Društvena misao*, br. 2., 2010, 191.

⁷⁸ Y. Englert, „Belgium – Evolution of the debate“, u knjizi *Euthanasia*, vol. II., Council od Europe Publishing, Strasbourg 2004, 22. Zanimljivo da se u Belgiji prije donošenja ovog zakona, eutanazija dopuštala kroz primjenu instituta krajnje nužde (isp. Bondt/Vansweevelt, „Euthanasia in Belgium“, u knjizi *Euthanasia*, vol. II., Council od Europe Publishing, Strasbourg 2004, 27.

⁷⁹ Bondt/Vansweevelt, *loc. cit.*

⁸⁰ M. Živković, *Pravo na život i pravo na smrt*, doktorska disertacija, Univerzitet Privredna akademija u Novom Sadu, 2016, 148.

zakonskom rješenju pacijent je morao biti punoljetan. Prema novom zakonskom rješenju dijete bilo kojeg uzrasta može biti podvrgnuto eutanaziji uz uslove:

1. biti u stanju da razumije posljedice svojih odluka, što potvrđuje dječiji psiholog ili psihijatar,
2. dijete mora biti u terminalnoj fazi bolesti sa stalnom nepodnošljivom fizičkom patnjom, koja se ne mogu ublažiti,
3. roditelji i zakonski staratelji djeteta moraju podržati njegovu odluku na koju imaju pravo veta.⁸¹

Prema Federalnoj komisiji u periodu između 2010. i 2014. godine broj slučajeva se udvostručio sa 953 na 1807. Uglavnom su to muškarci sa karcinomom u dobi između 60 i 79, sa tendencijom povećanja zahtjeva od osoba starijih od 80 godina i sa drugim bolestima. Procjena je da se 44% slučajeva događa u bolnicama, 43% kod kuće i 11% u staračkim domovima.⁸²

Luksemburg

Luksemburg je treća evropska zemlja koja je legalizirala eutanaziju donošenjem Zakona o eutanaziji i potpomognutom samoubistvu 2009. godine. Uslovi za provođenje eutanazije su sljedeći:

1. pacijent mora biti odrasla osoba te sposobna i svjesna u vrijeme podnošenja zahtjeva,
2. zahtjev mora biti dobrovoljan, promišljen i na vlastitu inicijativu,
3. pacijent se nalazi u ozbiljnom i neizlječivom zdravstvenom stanju,
4. pacijent trpi nepodnošljive fizičke ili psihičke boli bez mogućnosti poboljšanja,
5. pacijent mora biti informisan o svom zdravstvenom stanju,
6. mora se konzultirati drugi doktorski, te bolnički tim (ako se pacijent tome ne protivi) i druga osoba čije mišljenje pacijent zatraži,
7. a na kraju doktor mora dobiti obavijest od Nacionalnog vijeća za kontrolu i procjenu da je zahtjev za okončanjem života propisno registriran.⁸³

Kao prednost Zakona iz 2009. godine se navodi to što doktor prije izvršenja mora tražiti odobrenje od Nacionalnog vijeća.⁸⁴ Pacijent zahtjev može opozavati u bilo kojem trenutku i tom slučaju će biti izbrisan iz medicinskog kartona. Odobrenje koje mora dobiti od Nacionalnog vijeća za kontrolu i procjenu znači da doktor prije zahvata mora konsultovati drugog nezavisnog stručnjaka,

⁸¹ M. Parreiras Reis de Castro/G. Cafure Antunes/ L. M. Pacelli Marcon/L. Silva Andrade/S. Rückl/V. Lúcia Ângelo Andrade, „Euthanasia and assisted suicide in western countries: a systematic review“, *Revista Bioética*, v. 30. n. 1., 2016, 360.

⁸² *Ibid.*

⁸³ K. Turković *et. al.*, 235-236.

⁸⁴ M. Živković, *loc. cit.*

zdravstveni tim pacijenta i „osobu od povjerenja“ pacijenta, a nakon završetka zahvata, smrt mora prijaviti Nacionalnom vijeću u roku od osam dana.⁸⁵ Prema izvještaju Nacionalnog vijeća u periodu od 2009. do 2014. godine registrovana su 34 slučaja, a od toga su 21 bile žene uglavnom dobi između 60 i 79 godina, a čak 27 ih je imalo karcinom.⁸⁶

Španija

U martu 2021. godine Španski parlament je usvojio Zakon o eutanaziji koji je stupio na snagu 25. juna 2022. godine, čime je Španija postala četvrta evropska država koja je legalizirala eutanaziju. Uslovi za provođenje eutanazije su sljedeći, pacijent mora:

1. imati špansko državljanstvo ili legalan boravak u Španiji duži od dvanaest mjeseci,

2. biti punoljetan,

3. biti sposoban i pri svijesti u vrijeme podnošenja zahtjeva,

4. pisanoj formi imati informacije o svom zdravstvenom stanju, o različitim alternativama i mogućnosti liječenja, uključujući informacije o pravu na pristup sveobuhvatnom palijativnom zbrinjavanju u okviru zajedničkog portfelja usluge i usluge na koje ima pravo u skladu sa pravilima brige o zavisnosti,

5. podnijeti dvije prijave dobrovoljno i pismeno, ili na drugi način koji se može zabilježiti, i to bez bilo kakvog pritiska, ostavljajući razmak od najmanje petnaest kalendarskih dana između podnošenja zahtjeva,

6. bolovati od teške i neizlječive bolesti ili teške i hronične bolesti koja uzrokuje teške fizičke ili psihičke bolove, potvrđeno od strane odgovornog doktora i

7. dati informisani pristanak prije primanja pomoći za smrt, što se upisuje u pacijentov medicinski karton.⁸⁷

Cjelokupna procedura se sastoji od devet koraka.⁸⁸ Prvi korak uključuje podnošenje zahtjeva. U okviru tok koraka doktor obavlja intervju sa pacijentom, razmatra njegovu dijagnozu, informiše ga o mogućnostima kao i o palijativnoj njezi. U roku od pet dana od obavljenog intervjuja, pacijent i u pisanom obliku dobija sve ranije navedene informacije. Drugi korak počinje nakon što prođe 15 dana od podnošenja prvog zahtjeva, pacijent podnosi novi zahtjev koji se ponovo razmatra od strane doktora. U tom slučaju, ako bude podnesen novi zahtjev, odgovorni doktor o tome obavještava zdravstveni tim (posebno medicinsko

⁸⁵ M. Parreiras Reis de Castro *et. al.*, *loc. cit.*

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ Čl. 5. st. 1. Zakona o eutanaziji Španije. Tekst zakona dostupan na web adresi: <https://wfrtds.org/wpcontent/uploads/2021/03/Spain-law-EN.pdf> (22.04.2022.)

⁸⁸ T. Raquel Velasco Sanz/P. Pinto Pastor/B. Moreno-Milán/L. Frances Mower Hanlon/B. Herreros, *Spanish regulation of euthanasia and physician-assisted suicide*, *Med Ethics* 2021;0:1–7. doi:10.1136/medethics-2021-107523, 2.

osoblje), porodicu pacijenta (ako pacijent to zatraži) i prikuplja dokument informisanog pristanka. Treći korak podrazumijeva da odgovorni doktor obavještava konsultativnog ljekara, koji će obaviti intervju sa kandidatom, izvršiti pregled medicinske istorije i nakon maksimalno deset dana od podnošenja drugog zahtjeva podnijeti izvještaj o tome da li su ispunjeni uslovi za eutanaziju i o tome obavijestiti pacijenta. Četvrti korak: odgovorni doktor obavještava predsjednika komisije za evaluaciju o pozitivnom izvještaju konsultanta u roku od tri dana. Peti korak podrazumijeva da predsjednik komisije za evaluaciju imenuje dva člana (doktora i advokata) kako bi isti provjerili da li su ispunjeni zakonski zahtjevi za prijavu, i koji donose odluku u roku od dva dana. Šesti korak: dva člana komisije za evaluaciju pregledaju dokumentaciju i anamnezu, obavljaju intervju ako smatraju da je potreban sa odgovornim doktorom, zdravstvenim timom i/ili sa podnosiocem zahtjeva. U roku od sedam dana donose izvještaj o procjeni da li su ispunjeni zahtjevi. Ako budu, daju odobrenje za „pomoć za smrt“ i o tome obavještavaju predsjednika komisije u roku od dva dana. Sedmi korak: predsjednik komisije obavještava o konačnoj odluci odgovornog doktora. Osmi korak podrazumijeva određivanje datuma koji odabere pacijent, te isti se izjašnjava o metodi. Bira između dva načina. Prvi način je da pacijent zatraži direktno davanje supstance od strane nadležnog zdravstvenog radnika, a drugi je davanje recepta ili opskrba pacijenta od strane zdravstvene ustanove odgovarajućom supstancom kojom pacijent sam može izazvati vlastitu smrt. U toku osmog koraka pacijent ima mogućnost da opozove svoj zahtjev ili da odloži postupak za određeni vremenski period. Deveti korak: u roku od pet dana od završetka procedure, odgovorni doktor šalje komisiji za evaluaciju prvi dokument u kojem se navode podaci o podnosiocu zahtjeva, odgovornom doktoru i doktoru konsultantu. Zatim, šalje se drugi dokument koji se sastoji od kliničkih podataka za podnosioca zahtjeva, usklađenosti zahtjeva i detaljan opis postupka. U roku od dva mjeseca komisija za evaluaciju daje ocjenu da li je postupak sproveden u skladu sa zakonom.⁸⁹

Njemačka

Eutanazija je u nacističkoj Njemačkoj masovno zloupotrebjavana. Tada je bila masovna, a ne individualna, te je imala eugeničke motive: stvaranje čiste rase.⁹⁰ Odnosila se i na hronične bolesnike, uglavnom duševne bolesnike s različitim prirođenim malformacijama, pa su počinitelji govorili i o nekakvom milosrđu. Uglavnom je bila rezultat identifikacije s Hitlerom i nacističkim pokretom.⁹¹

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ A. Jušić, „Eutanazija“, *Revija za socijalnu politiku*, Zagreb, vol. 9. no. 3., 2002, 303.

⁹¹ *Ibid.*

Od 2010. godine legalizovana je pasivna eutanazija (*Sterbehilfe*) u vidu isključivanja aparata koji održavaju umirućeg pacijenta u životu uz njegov pristanak ili da pacijent podnese pismeni zahtjev pa mu se daju lijekovi koji skraćuju život, ali nisu smrtonosni.⁹²

U Njemačkoj je bila strogo zabranjena aktivna eutanazija sve do odluke Saveznog ustavnog suda u Karlsruheu koji je ukinuo paragraf 217. Krivičnog zakon Njemačke, kojim je ista bila zabranjena. Prethodno je Bundestag bio usvojio paragraf 217., 2015. godine kako bi udruženjima i pojedinačnim osobama zabranio tzv. „biznis sa smrću“, pa sada nakon njegovog ukidanja doktori smiju pacijente savjetovati o dobrovoljnoj eutanaziji i staviti im na raspolaganje lijek koji dovodi do smrti.⁹³

SAD

USAD-u aktivna eutanazija nije dozvoljena ni u jednoj državi, ali je legalizovano ljekarski asistirano samoubistvo u pet saveznih država, a to su: Montana, Oregon, Vašington, Vermont i Kalifornija.

U Montani je do legalizacije došlo 2009. godine nakon presude Vrhovnog suda *Montane Baxter vs. State*, jer prema shvatanju suda ne postoji društvena opasnost ako teško oboljeli pacijent zatraži pomoć u okončanju svog života, te da Zakon o pravima smrtonosno bolesnih pacijenata ne zabranjuje doktoru da pomogne pacijentu na njegov izričit zahtjev u ostvarenju njegove namjere, odnosno okončanju njegovog života. Pacijent u svakom slučaju mora biti državljanin Montane, punoljetan i sposoban da donese takvu odluku, ispuniti i potpisati formular koji je zapravo njegov zahtjev i ne mora biti pred kraj svog života (kao u državama Oregon i Vašington), do čijeg prestanka po mišljenju ljekara nema više od šest mjeseci.⁹⁴

Oregon je legalizovao eutanaziju 1997. godine Zakonom o smrti sa dostojanstvom. Eutanazija je u tom zakonu zabilježena kao dostojanstvena smrt, jer je istom pacijentu obezbijeđena smrtonosna injekcija, te ako nije u mogućnosti da je sam upotrijebi, da mu se u tome i pomogne.⁹⁵

Prema zakonu o smrti sa dostojanstvom države Vašington iz 2009. godine zahtjev za posredovanjem u samoubistvu mogu podnijeti samo državljani

⁹² M. Marković *et. al.*, 120-121.

⁹³ U Njemačkoj dozvoljena aktivna eutanazija, <https://www.dw.com/hr/u-njema%C4%8Dkoj-dozvoljena-aktivna-eutanazija/a-52540790> (01.04.2022.)

⁹⁴ V. Turanjanin, 28-31.

⁹⁵ Naknadnom autopsijom 1997. godine utvrđeno je da je bar šestero od 23 pacijenta umrlo prirodnom smrću, sa injekcijom sklonjenom na sigurno. V. Seksan, Molitva za smrt, *Dani - bh. nezavisni news magazin*, Sarajevo, br. 258., 2002.

države Vašington, kojima prema mišljenju doktora (dva nezavisna doktora) nije ostalo više od šest mjeseci života (kao i u državi Oregon), a nakon izvršenog posredovanja, u roku od 72 sata mora biti sastavljen Certifikat o smrti koji se šalje lokalnim i državnoj zdravstvenoj agenciji.⁹⁶

U državi Vermont je 2013. godine usvojen zakon koji se odnosi na pravo izbora pacijenta i kontrolu za donošenje odluke o prekidanju sopstvenog života koji ne propisuje obaveznu pomoć doktora u izvršavanju samoubistva.⁹⁷ U Kaliforniji je 2016. godine stupio na snagu zakon kojim se dopušta ljekarski asistirano samoubistvo, prema kojem neizlječivi bolesnici imaju pravo da okončaju život bez mučenja, upotrebom preparata koje prepisuju doktori.⁹⁸

Kanada

U Kanadi je od 1972. godine dekriminalizirano samoubistvo, ali je potpomognuto samobistvo ostalo kao krivično djelo što je potvrđeno 1993. godine u predmetu *Rodriguez vs. British Columbia*. Kvebek je u junu 2014. usvojio Bill 52, kojim je legalizovana eutanazija, ali nije samoubistvo uz pomoć doktora, odnosno potpomognuto.⁹⁹

Senat je 18. juna usvojio C-14, koji definiše zakonske okvire medicinske pomoći pri umiranju, a moguće i eutanazije. Prema tom zakonu medicinska pomoć pri umiranju znači: a) davanje supstance koja izaziva smrt od strane ljekara ili medicinske sestre osobi na njen zahtjev ili (b) prepisivanje ili davanje supstance od strane ljekara ili medicinske sestre osobi, na njen zahtjev, kako bi ona sama mogla da daje supstancu i na taj način prouzrokuje sopstvenu smrt. Osobe koje ispunjavaju uslove moraju biti državljanini ili rezidenti Kanade, imati najmanje 18 godina, kao i teško i neizlječivo zdravstveno stanje.¹⁰⁰ Pored toga da bi se mogla tražiti medicinska pomoć pri umiranju: morate biti mentalno sposobni, podnijeti dobrovoljni i informirani zahtjev, koji se može povući u bilo koje vrijeme i na bilo koji način.¹⁰¹ Procjena sposobnosti za podnošenje zahtjeva traje 90 dana ako već ranije nisu završene procjene i ako ste u neposrednoj opasnosti da izgubite tu sposobnost.¹⁰²

⁹⁶ V. Turanjanin, loc. cit.

⁹⁷ M. Marković et. al., 107.

⁹⁸ Za pola godine 111 osoba iskoristilo pravo na eutanaziju, <https://ba.n1info.com/svijet/a171686-za-pola-godine-111-osoba-iskoristilo-pravo-na-eutanaziju/> (20.03.2022.)

⁹⁹ Euthanasia & Physician-Assisted Suicide (PAS) around the World, <https://euthanasia.procon.org/euthanasia-physician-assisted-suicide-pas-around-the-world/#canada> (05.04.2022.)

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ Medical assistance in dying, <https://www.canada.ca/en/health-canada/services/medical-assistance-dying.html> (05.04.2022.)

¹⁰² *Ibid.*

Kolumbija

Prva latinoamerička zemlja koja je legalizovala eutanaziju, ali ne i potpomognuto samoubistvo je Kolumbija. Do legalizacije eutanazije je došlo 20. maja 1997. godine nakon odluke Ustavnog suda. Sud je presudio protiv tužitelja, Josea Euripidesa Parra Parra, koji je imao nadu da će eutanazija biti proglašena neustavnom, navodeći „Tendencije totalitarnih fašističkih i komunističkih država ogledaju se u ubijanju iz milosrđa, one odgovaraju na Hitlerove i Staljinove ideje; gdje su najslabiji, najteži bolesnici odvedeni i osuđeni u plinske komore, kako bi im vjerovatno ‘pomogli da bolje umru’.” Umjesto toga Sud je utvrdio, da kod eutanazije u slučaju smrtno bolesne osobe nikakvu odgovornost ne treba pripisivati doktoru, čije je ponašanje opravdano.¹⁰³

Prvi pacijent nad kojim je izvršena eutanazija 03. jula 2015. godine je Ovidio Gonzalez, 79-godišnji muškarac, koji je bio u terminalnoj fazi karcinoma grla.¹⁰⁴ Od 2022. godine počinje se sa okončanjem života i neterminalnih slučajeva. Prvi takav slučaj je bio Victor Escobar koji je imao degerativni poremećaj, hroničnu opstruktivnu bolest pluća u završnoj fazi i još jedan odmah nakon njega, Marthe Sepulvede, koja je bolovala od amiotrofične lateralne skleroze (ALS), također poznate kao Lou Gehrigova bolest.¹⁰⁵ Može se konstatovati da bi eutanazija bila dozvoljena u neterminalnim slučajevima kada pacijent bude u intenzivnoj fizičkoj ili psihičkoj patnji, koja je rezultat tjelesnih povreda ili ozbiljne i neizlječive bolesti. To su oni pacijent čiji je kvalitet života u značajnoj mjeri umanjen, jer nema lijeka za njihovu bolest. Prema kolumbijskoj grupi za zaštitu ljudskih prava DescLAB, od 2015. godine do oktobra 2021. godine u Kolumbiji je eutanazirano 178 osoba sa terminalnim bolestima.¹⁰⁶

Australija

Parlament Viktorije, jedne od šest saveznih federalnih država Australije, je tokom 2017. godine usvojio Zakon o dobrovoljnom potpomognutom umiranju¹⁰⁷, koji je stupio na snagu 18 mjeseci poslije, odnosno, dana 19. septembra 2019. godine. Krajem 2019. godine, još jedna od saveznih federalnih država Australije, Zapadna Australija usvojila je Zakon o dobrovoljnom potpomognutom

¹⁰³ Euthanasia & Physician-Assisted Suicide (PAS) around the World, <https://euthanasia.procon.org/euthanasia-physician-assisted-suicide-pas-around-the-world/#colombia> (08.04.2022.)

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Man becomes first person in Colombia with non-terminal illness to die by legal euthanasia <https://edition.cnn.com/2022/01/09/americas/colombia-euthanasia-intl/index.html> (08.04.2022.)

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ Voluntary Assisted Dying Act 2017 No. 61 of 2017, <http://eoldev.law.dal.ca/wp-content/uploads/2018/11/17-061aa-authorized.pdf> (15.04.2022)

umiranju¹⁰⁸, čime je pokazan trend i tendencija legalizacije eutanazije u svijetu.

U skladu sa čl. 9., st. 1. Zakona o dobrovoljnom potpomognutom umiranju Viktorije, da bi osoba imala pravo na dobrovoljno potpomognuto ubistvo, mora ispunjavati sljedeće uslove:

1. biti punoljetna (18 godina ili više),
2. da je državljanin Australije ili osoba s pravom stalnog boravka u Australiji čije mjesto boravka je u zadnjih najmanje 12 mjeseci prije podnošenja prvog zahtjeva bilo u Viktoriji,
3. mora biti sposobna za rasuđivanje,
4. mora imati dijagnozu najmanje jednog oboljenja ili zdravstvenog stanja koje je:
 - a. uznapredovalo, ima progresivni tok, i
 - b. sigurno će prouzrokovati smrt, i
 - c. očekuje se da će uzrokovati smrt u roku od nekoliko sedmica ili mjeseci, ali u ne dužem periodu od šest mjeseci; i
 - d. oboljenje ili zdravstveno stanje mora uzrokovati patnju koja se ne može ublažiti do onog stepena koji pacijent može tolerisati.

S druge strane, nešto strožiji kriteriji su propisani čl. 16. Zakona o dobrovoljnom potpomognutom umiranju Zapadne Australije. Da bi osoba imala pravo na dobrovoljno potpomognuto ubistvo, mora ispunjavati sljedeće uslove:

1. biti punoljetna (18 godina ili više),
2. da je državljanin Australije ili osoba s pravom stalnog boravka u Australiji čije mjesto boravka je u zadnjih najmanje 12 mjeseci prije podnošenja prvog zahtjeva bilo u Zapadnoj Australiji,
3. mora imati dijagnozu najmanje jednog oboljenja ili zdravstvenog stanja koje je:
 - a. uznapredovalo, ima progresivni tok, i
 - b. i koje će u roku od šest mjeseci ili u roku od 12 mjeseci ako se radi o neurodegenerativnom oboljenju sigurno dovesti do smrtnog ishoda (prema procjeni vjerovatnosti), i
 - c. oboljenje ili zdravstveno stanje mora uzrokovati patnju koja se ne može ublažiti do onog stepena koji pacijent može tolerisati,
 4. mora biti sposobna za rasuđivanje- to znači da ta osoba mora biti sposobna za sljedeće:
 - a. razumijevanje svih informacija ili preporuka o dobrovoljnom potpomognutom umiranju koje joj se moraju pružiti,
 - b. razumijevanje pitanja koja su povezana s odlukom o dobrovoljnom potpomognutom umiranju,

¹⁰⁸ Voluntary Assisted Dying Act 2019 Western Australia, [https://www.legislation.wa.gov.au/legislation/prod/filestore.nsf/FileURL/mrdoc_42491.pdf/\\$FILE/Voluntary%20Assisted%20Dying%20Act%202019%20-%20%5B00-00-00%5D.pdf?OpenElement](https://www.legislation.wa.gov.au/legislation/prod/filestore.nsf/FileURL/mrdoc_42491.pdf/$FILE/Voluntary%20Assisted%20Dying%20Act%202019%20-%20%5B00-00-00%5D.pdf?OpenElement) (15.04.2022.)

c. razumijevanje posljedica odluke o dobrovoljnom potpomognutom umiranju,

d. razmatranje tih faktora u svrhu donošenja odluke o dobrovoljnom potpomognutom umiranju,

e. komuniciranje donesene odluke na neki način.

5. mora postupati dobrovoljno, bez prinude (tj. prisile, uticaja ili ubjeđivanja od strane druge osobe),

6. zahtjev te osobe mora biti trajan (tj. mora istrajati u svojoj nakani tokom određenog vremenskog perioda).

Osobe koje ne ispunjavaju sve kriterije, neće imati pravo na dobrovoljno potpomognuto umiranje.

5. Zaključak

Pravo na život, kao osnovno ljudsko pravo i dalje nosi mnoge nedoumice i nedorečenosti. Eutanazija je vrlo kompleksno pitanje koje ima veliki broj pristalica i protivnika. Složenost, odnosno kompleksnost problema proizlazi iz činjenica da eutanazija kao pojam ne ujedinjuje samo pravne sadržaje, već i medicinske, teološke, etičke i moralne. Stoga je teško zauzeti ispravan stav po ovom pitanju jer se radi o temi koja je podložna različitim shvatanjima i argumentaciji koja će uvijek takvom i ostati jer bez obzira na jedinstveno državno uređenje, nemoguće je ujediniti mišljenja svih individualaca na jednakoj razini.

Mnoštvo isprepletenih pravnih shvatanja ovog oblika lišenja života ogleda se u različitim pravilima utvrđenim u krivičnom pravu na globalnom nivou. Ali ipak, mogu se razlikovati tri zakonska sistema regulisanja eutanazije. U prvu grupu sistema ubrajaju se one države koje su u potpunosti legalizirale, odnosno dekriminalizirale eutanaziju. U drugu grupu ubrajamo one države koje eutanaziju inkriminiraju kao privilegovano ubistva uz ispunjenje određenih uslova, što je i prihvaćeno u najvećem broju zemalju, uključujući naše komšije Republiku Hrvatsku i Republiku Srbiju. I u treću grupu ubrajamo one države koje eutanaziju inkriminiraju kao ubistvo. Imajući u vidu sve izneseno u radu, proizlazi zaključak da naše zakonodavstvo spada u treću grupu, jer se eutanazija inkriminira kao ubistvo, te djelimično u drugu grupu zbog toga što je inkriminisana kao privilegovano ubistvo. Dakle, nisu prihvaćene savremene tendencije legalizovanja eutanazije i njenog privilegovanja kada se vrši iz milosrđa i na zahtjev pasivnog subjekta koji pati od neizlječive bolesti i trpi nepodnošljive bolove i patnje. Naše zakonodavstvo bi trebalo slijediti savremene tendencije legalizacije koje su primjetne zadnjih godina u Evropi. Međutim, teško je očekivati njenu legalizaciju u našoj zemlji u skorije vrijeme zbog izostanka bilo kakvih javnih rasprava i inicijativa od strane stručne i opšte javnosti da se ista dekriminalizira. Više je izgledniji naš prijedlog za harmoniziranjem sva tri krivična zakona tako da se

u KZ FBiH i KZ BD BiH propiše ubistvo učinjeno pod osobito olakšavajućim okolnostima koje obuhvata i eutanaziju kao što je slučaj u KZ RS, te tako pruže adekvatnija krivičnopravna zaštita prava na život.

EUTHANASIA IN COMPARATIVE LAW WITH REFERENCE TO BOSNIAN LAW

Summary

Euthanasia has caused the most controversy and debate in criminal law and ethical issues of modern civilization in the last few decades. Today, one of the most complex legal challenges in European countries is to try to take a fairer and more just approach to resolving euthanasia cases. Proponents of euthanasia believe that a person in general, and especially in cases of poor quality of life, serious illness and suffering, has the right to end his own life. Opponents of euthanasia, on the other hand, hold that no one has the right to take a life regardless of the circumstances, because life itself is invaluable and cannot be impaired by poor quality of life, illness or suffering. The loudest opponents of euthanasia are religions. At the heart of the teachings of the world's great religions, Buddhism, Islam, Christianity and Judaism is the inviolability and sanctity of human life, with euthanasia being interpreted as a kind of evil contrary to natural and divine laws. It is, therefore, a very complex, unique problem on which different points of view have been formed and which is not easy to legally regulate. Given that the very essence of euthanasia is human life, and that it touches on certain fundamental human rights and human freedoms, its involvement in the case law of the European Court of Human Rights is inevitable.

Key words: euthanasia, for and against euthanasia, active euthanasia, passive euthanasia, right to life and death